DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

17. december 2009 *

I sag C-227/08,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Audiencia Provincial de Salamanca (Spanien) ved afgørelse af 20. maj 2008, indgået til Domstolen den 26. maj 2008, i sagen:

Eva Martín Martín

mod

EDP Editores SL,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Tizzano (refererende dommer), som fungerende formand for Første Afdeling, og dommerne A. Borg Barthet og M. Ilešič,

* Processprog: spansk.

generaladvokat: V. Trstenjak
justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 12. marts 2009,

efter at der er afgivet indlæg af:

— EDP Editores SL ved abogado J.M. Sanchez Garcia

— den tjekkiske regering ved M. Smolek, som befuldmægtiget

— den spanske regering ved B. Plaza Cruz og J. López-Medel Bascones, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved R. Vidal Puig og W. Wils, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 7. maj 2009,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 4 i Rådets direktiv 85/577/EØF af 20. december 1985 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler indgået uden for fast forretningssted (EFT L 372, s. 31, herefter »direktivet«).

2 Anmodningen er blevet indgivet under en sag mellem EDP Editores SL (herefter »EDP«) og Eva Martín Martín efter denne sidstnævntes afvisning af at overholde de forpligtelser, som hun havde påtaget sig i forbindelse med underskriften af en aftale, som blev indgået på hendes bopæl med en repræsentant for EDP.

Retsforskrifter

Fællesskabsbestemmelser

3 Fjerde, femte og sjette betragtning til direktivet fastslår:

»[…] det er et typisk træk ved aftaler, der indgås uden for den erhvervsdrivendes faste forretningssted, at det som regel er den erhvervsdrivende, der tager initiativet til

forhandlingerne, og at forbrugeren slet ikke er forberedt på disse forhandlinger og bliver overrumplet; ofte kan forbrugeren ikke sammenligne tilbuddets kvalitet og pris med andre tilbud […]

[…] forbrugeren bør have en frist på mindst syv dage til at træde tilbage fra aftalen, således at han har mulighed for at vurdere de forpligtelser, aftalen medfører

[…] der bør træffes passende foranstaltninger for at sikre, at forbrugeren skriftligt gøres opmærksom på denne fortrydelsesret«.

4 Direktivets artikel 1, stk. 1, bestemmer:

»Dette direktiv gælder for aftaler indgået mellem en erhvervsdrivende, der leverer varer eller tjenesteydelser, og en forbruger:

[…]

— i forbindelse med den erhvervsdrivendes besøg:

i) hos forbrugeren eller en anden forbruger

[…]

såfremt besøget ikke sker efter udtrykkelig anmodning fra forbrugeren.«

5 Direktivets artikel 4 bestemmer:

»Ved retshandler som omhandlet i artikel 1 skal den erhvervsdrivende skriftligt oplyse forbrugeren om dennes ret til inden for de i artikel 5 fastsatte frister at opsige aftalen samt om navn og adresse på en person, over for hvem denne ret kan udøves.

En sådan skriftlig meddelelse skal være dateret og indeholde oplysninger, som gør det muligt at identificere det pågældende kontraktforhold. Meddelelsen afgives til forbrugeren:

a) i det i artikel 1, stk. 1, omhandlede tilfælde samtidig med, at aftalen indgås

[…]

Medlemsstaterne sørger for, at der i deres nationale lovgivning fastsættes egnede foranstaltninger til beskyttelse af forbrugeren, hvis den i denne artikel omhandlede meddelelse ikke gives.«

6 Direktivets artikel 5 bestemmer:

»1. Forbrugeren har ret til at træde tilbage fra aftalen ved i overensstemmelse med den fremgangsmåde og de betingelser, der gælder i henhold til national ret, at give meddelelse herom inden for en frist på mindst syv dage at regne fra det tidspunkt, hvor forbrugeren har modtaget de i artikel 4 omtalte oplysninger. […]

2. Denne meddelelse har den virkning, at forbrugeren frigøres fra enhver forpligtelse i henhold til den aftale, som forbrugeren er trådt tilbage fra.«

7 Direktivets artikel 8 bestemmer:

»Dette direktiv er ikke til hinder for, at medlemsstaterne vedtager eller opretholder endnu gunstigere forbrugerbeskyttende bestemmelser på det af direktivet omfattede område.«

Nationale bestemmelser

8 Lov nr. 26/1991 af 21. november 1991 om aftaler indgået uden for fast forretningssted (BOE nr. 283 af 26.11.1991) gennemfører direktivet i spansk ret.

9 Lovens artikel 3 bestemmer:

»1. Den i artikel 1 omhandlede aftale eller kontrakttilbuddet skal nedfældes på skrift i to eksemplarer, ledsages af et dokument om fortrydelsesret samt dateres og underskrives af forbrugeren selv.

2. Aftaledokumentet skal med fremhævet skrift og umiddelbart oven for det sted, der er forbeholdt forbrugerens underskrift, indeholde en klar og præcis omtale af forbrugerens ret til at tilbagekalde den afgivne accept og af betingelserne for og konsekvenserne af denne rets udøvelse.

3. Dokumentet om fortrydelsesret skal klart og tydeligt indeholde angivelsen »dokument om fortrydelsesret« og anføre navn og adresse på den person, som det skal sendes til, samt indeholde oplysninger, som gør det muligt at identificere den aftale og de aftaleparter, som dokumentet vedrører.

4. Når kontrakten er underskrevet, skal den erhvervsdrivende eller dennes repræsentant give forbrugeren det ene af de to eksemplarer samt dokumentet om fortrydelsesret.

5. Den erhvervsdrivende har bevisbyrden for, at de i denne bestemmelse fastsatte forpligtelser er overholdt.«

10 Artikel 4 i lov nr. 26/1991 angiver konsekvenserne af tilsidesættelsen af betingelserne i dens artikel 3 og bestemmer:

»Indgås en aftale eller fremsættes et tilbud under manglende overholdelse af de i foregående artikel fastsatte krav, kan aftalen på forbrugerens anmodning erklæres ugyldig.

Den erhvervsdrivende kan under ingen omstændigheder påberåbe sig denne ugyldighedsgrund, medmindre den manglende overholdelse udelukkende skyldes forbrugerens forhold.«

11 Lovens artikel 9 bestemmer:

»Forbrugerens rettigheder i henhold til denne lov kan ikke fraviges. Dog skal kontraktbestemmelser, som er mere fordelagtige for forbrugeren, anses for gyldige.«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

12 Den 20. maj 2003 underskrev Eva Martín Martín på sin bopæl en kontrakt med en repræsentant for EDP vedrørende køb af 15 bind i en serie, fem dvd'er og en dvd-afspiller. Varerne blev leveret til hende den 2. juni 2003.

13 Da EDP ikke havde modtaget betaling for varerne, indgav selskabet en begæring til Juzgado de Primera Instancia nº 1 de Salamanca (retten i første instans nr. 1 i Salamanca) om at udstede et betalingspålæg, hvorved det blev pålagt Eva Martín Martín at betale et beløb på 1 861,52 EUR med tillæg af morarenter efter den lovbestemte sats samt omkostningerne.

14 Sagsøgte, som ved afgørelse af 14. juni 2007 blev tilpligtet at betale det krævede beløb, appellerede denne afgørelse til Audiencia Provincial de Salamanca.

15 Audiencia Provincial de Salamanca udtaler indledningsvis i forelæggelsesafgørelsen, at aftalen kan erklæres ugyldig, såfremt sagsøgeren ikke er blevet behørigt underrettet om sin ret til at tilbagekalde sin accept inden for syv dage fra leveringen af varerne eller om betingelserne for og konsekvenserne af denne rets udøvelse. Den forelæggende ret bemærker imidlertid, at Eva Martín Martín hverken for førsteinstansretten eller under appelsagen har påberåbt sig et ugyldighedsanbringende.

16 Henset til den omstændighed, at artikel 4 i lov nr. 26/1991 foreskriver, at det er forbrugeren, der skal anmode om, at en kontrakt, der indgås i strid med betingelserne i lovens artikel 3, erklæres for ugyldig, samt at civilprocessen i spansk ret generelt reguleres af forhandlingsmaksimen (»de justicia rogada«), i henhold til hvilken retten ikke må tage faktiske omstændigheder, beviser og anbringender i betragtning, som parterne ikke har påberåbt sig, har Audiencia Provincial de Salamanca rejst det spørgsmål, om den i forbindelse med afgørelsen vedrørende appellen til prøvelse af afgørelsen i første instans udelukkende skal tage de anbringender, der er blevet gjort gældende i førsteinstanssagen samt appellen, eller om bestemmelserne i direktivet giver den mulighed for af egen drift at træffe afgørelse om aftalens eventuelle ugyldighed.

17 På denne baggrund har Audiencia Provincial de Salamanca besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 153, sammenholdt med artikel 3 og 95 i traktaten om oprettelse af De Europæiske Fællesskaber, artikel 38 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (proklameret i Nice den 7.12.2000 (EFT C 364, s. 1)) og [direktivet], navnlig dette direktivs artikel 4, fortolkes således, at en ret, som skal påkende en appel iværksat til prøvelse af en dom afsagt i første instans, af egen drift kan erklære en aftale omfattet af nævnte direktivs anvendelsesområde for ugyldig, når den sagsøgte forbruger, som led i sit forsvar mod en påstand om betaling ikke på noget tidspunkt under den mundtlige forhandling eller under appelsagen har påberåbt sig, at aftalen er ugyldig?«

Om det præjudicielle spørgsmål

18 Audiencia Provincial de Salamanca ønsker med sit spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om direktivets artikel 4 skal fortolkes således, at den gør det muligt for en national ret af egen drift at rejse spørgsmålet om tilsidesættelse af denne bestemmelse og erklære en kontrakt, som omfattes af direktivets anvendelsesområde, for ugyldig med den begrundelse, at forbrugeren ikke er blevet oplyst om sin fortrydelsesret, selv om denne ugyldighed ikke på noget tidspunkt er blevet gjort gældende af forbrugeren for de kompetente nationale retsinstanser.

19 Med henblik på besvarelsen af dette spørgsmål skal det først bemærkes, at fællesskabsretten i princippet ikke stiller krav om, at de nationale domstole af egen drift tager et anbringende om, at fællesskabsbestemmelser er overtrådt, under påkendelse, når en stillingtagen til et sådant anbringende ville tvinge dem til at se bort fra princippet om, at de ikke aktivt griber ind i procesførelsen, ved at gå ud over den afgrænsning af sagen, som parterne har foretaget, og ved at lægge andre faktiske forhold og omstændigheder til grund end dem, som den part i sagen, der har interesse i, at fællesskabsbestemmelserne anvendes, har fremført til støtte for sin påstand (jf. i denne retning dom af 14.12.1995, sag C-430/93, van Schijndel og van Veen, Sml. I, s. 4705, præmis 22, og af 7.6.2007, forenede sager C-222/05 — C-225/05, van der Weerd m.fl., Sml. I, s. 4233, præmis 36).

20 Denne begrænsning i den nationale rets beføjelser finder sin berettigelse i princippet om, at initiativet til en sag tilkommer parterne, og at retten derfor kun kan handle af egen drift i undtagelsestilfælde, hvor almene hensyn kræver det (jf. dommen i sagen van Schijndel og van Veen, præmis 21, og i sagen van der Weerd m.fl., præmis 35).

21 Det skal derfor for det første fastslås, om den fællesskabsbestemmelse, der er omhandlet i hovedsagen, dvs. direktivets artikel 4, kan anses for at være baseret på sådanne almene hensyn.

22 I den forbindelse bemærkes, at direktivet, således som det navnlig fremgår af fjerde og femte betragtning til dette, har til formål at beskytte forbrugeren mod den risiko, der følger af omstændigheder, som er særlige for indgåelsen af en aftale uden for de faste forretningssteder (dom af 10.4.2008, sag C-412/06, Hamilton, Sml. I, s. 2383, præmis 32), og at det er et typisk træk ved disse aftaler, at det som regel er den erhvervsdrivende, der tager initiativet til forhandlingerne, samt at forbrugeren slet ikke har forberedt sig på en sådan henvendelse, navnlig ved at sammenligne de forskellige tilgængelige tilbuds kvalitet og pris.

23 Det er på baggrund af en sådan uligevægt, at direktivet giver forbrugeren en beskyttelse ved at indføre en fortrydelsesret for ham. En sådan ret har nemlig netop til formål at kompensere forbrugeren for den ulempe, som følger af salg uden for fast forretningssted, ved at give forbrugeren mulighed for i mindst syv dage at vurdere de forpligtelser, aftalen medfører (jf. i denne retning Hamilton-dommen, præmis 33).

24 Med henblik på at styrke forbrugerens beskyttelse i en situation, hvor denne overrumples, pålægger direktivets artikel 4 endvidere den erhvervsdrivende skriftligt at oplyse forbrugeren om dennes ret til at fortryde aftalen samt om de betingelser og vilkår, der er knyttet til udøvelsen af sådan ret.

25 Det fremgår endelig af direktivets artikel 5, stk. 1, at den pågældende minimumsfrist på syv dage skal regnes fra det tidspunkt, hvor forbrugeren har modtaget de pågældende oplysninger fra den erhvervsdrivende. Baggrunden for denne forpligtelse er, som Domstolen har haft lejlighed til at præcisere, at såfremt forbrugeren ikke er bekendt med, at der findes en fortrydelsesret, har han ikke mulighed for at udøve den (dom af 13.12.2001, sag C-481/99, Heininger, Sml. I, s. 9945, præmis 45).

26 Med andre ord forudsætter den beskyttelsesordning, der er indført ved direktivet, ikke kun, at forbrugeren som den svage part har en ret til at træde tilbage fra aftalen, men også, at forbrugeren får kendskab til denne ret gennem en udtrykkelig skriftlig underretning herom.

27 Det må således fastslås, at den underretningspligt, der følger af direktivets artikel 4, har en central plads i direktivets generelle opbygning som en væsentlig garanti for en effektiv udøvelse af fortrydelsesretten, således som bemærket af generaladvokaten i punkt 55 og 56 i forslaget til afgørelse, og følgelig også for den effektive virkning af den af fællesskabslovgiver indførte forbrugerbeskyttelse.

28 En sådan bestemmelse skal derfor henregnes til almene hensyn, der i henhold til den retspraksis, der er anført i denne doms præmis 20, kan berettige til, at den nationale ret træffer en positiv foranstaltning med henblik på at kompensere for den uligevægt, der foreligger i forholdet mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende ved indgåelse af aftaler uden for fast forretningssted.

29 På denne baggrund må det fastslås, at i det tilfælde, hvor forbrugeren ikke er blevet behørigt oplyst om sin fortrydelsesret, kan den nationale ret, for hvilken sagen verserer, af egen drift påpege, at der foreligger en tilsidesættelse af bestemmelserne i direktivets artikel 4.

30 Med dette udgangspunkt skal der med henblik på besvarelsen af det af Audiencia Provincial de Salamanca stillede spørgsmål for det andet foretages nogle præciseringer vedrørende de konsekvenser, en sådan tilsidesættelse kan have, og nærmere bestemt vedrørende den mulighed, som den nationale ret, for hvilken sagen verserer, har for at erklære den aftale, der indgås i strid med den pågældende oplysningspligt, for ugyldig.

31 Domstolen har i den forbindelse haft lejlighed til at præcisere, at selv om direktivets artikel 4, stk. 3, pålægger medlemsstaterne ansvaret for at regulere retsvirkningerne af tilsidesættelse af oplysningspligten, skal de nationale domstole, for hvilke en tvist mellem private verserer, i videst muligt omfang fortolke de nationale regler i lyset af direktivets ordlyd samt formål for at nå til en løsning, der er i overensstemmelse med det formål, der forfølges med direktivet (jf. i denne retning navnlig dom af 25.10.2005, sag C-350/03, Schulte, Sml. I, s. 9215, præmis 69, 71 og 102).

32 I den forbindelse bemærkes for det første, at begrebet »egnede foranstaltninger til beskyttelse af forbrugeren«, som direktivets artikel 4, stk. 3, henviser til, indrømmer de nationale myndigheder en skønsbeføjelse vedrørende fastlæggelsen af konsekvenserne af en manglende afgivelse af oplysning, for så vidt som denne beføjelse udøves i overensstemmelse med direktivets hovedformål for at sikre den beskyttelse, der indrømmes forbrugerne under passende betingelser i forhold til det pågældende tilfældes særlige omstændigheder.

33 For det andet skal det ligeledes bemærkes, at direktivet indeholder en minimumsharmonisering, idet det i henhold til dets artikel 8 ikke er til hinder for, at medlemsstaterne vedtager eller opretholder endnu gunstigere forbrugerbeskyttende bestemmelser på det af direktivet omfattede område (jf. i denne retning Hamiltondommen, præmis 48).

34 På denne baggrund kan en foranstaltning som den, der overvejes af den forelæggende ret, og som består i, at den omstridte aftale erklæres ugyldig, kvalificeres som »egnet« i henhold til den pågældende artikel 4, stk. 3, idet den sanktionerer tilsidesættelsen af en forpligtelse, hvis overholdelse, som det er anført i denne doms præmis 26 og 27, er

væsentlig for forbrugerens beslutningstagning samt for gennemførelsen af det af fællesskabslovgiver tilstræbte beskyttelsesniveau.

35 Det skal endelig præciseres, at for det første udelukker denne konklusion ikke, at andre foranstaltninger ligeledes kan sikre det pågældende beskyttelsesniveau, som f.eks. en anerkendelse af, at fristen for fortrydelse af aftaler begynder at løbe på ny, således at forbrugeren får mulighed for at udøve den ret, som han nyder i medfør af direktivets artikel 5, stk. 1. For det andet kan den nationale ret, for hvilken sagen verserer, ligeledes under visse omstændigheder tage i betragtning, at forbrugeren ikke har til hensigt at gøre gældende, at aftalen er ugyldig (jf. analogt dom af 4.6.2009, sag C-243/08, Pannon GSM, Sml. I, s. 4713, præmis 33).

36 På baggrund af samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål besvares med, at direktivets artikel 4 ikke er til hinder for, at en national ret af egen drift erklærer en aftale omfattet af nævnte direktivs anvendelsesområde for ugyldig med den begrundelse, at forbrugeren ikke er blevet oplyst om sin fortrydelsesret, selv om forbrugeren ikke på noget tidspunkt for de kompetente nationale domstole har påberåbt sig, at aftalen er ugyldig.

Sagens omkostninger

37 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

Artikel 4 i Rådets direktiv 85/577/EØF af 20. december 1985 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler indgået uden for fast forretningssted er ikke til hinder for, at en national ret af egen drift erklærer en aftale omfattet af nævnte direktivs anvendelsesområde for ugyldig med den begrundelse, at forbrugeren ikke er blevet oplyst om sin fortrydelsesret, selv om forbrugeren ikke på noget tidspunkt for de kompetente nationale domstole har påberåbt sig, at aftalen er ugyldig.

Underskrifter